

Elfstedenpad It giet oan

De échte Tocht der Tochten wordt geschaatst. Maar na een fietsvariant is er nu ook een wandelroute uitgezet. Over oude kerkenpaden, boerenlandwegen en langs sloten en plassen slingert het Elfstedenpad zich door het Friese land. En deze tocht gaat áltijd door.

Tekst Flip van Doorn Beeld Ruud Pos

1

Riperkrite Tsiis is een boerderijkaas van Friese bodem.

2

1 Keramiek Museum Princessehof in Leeuwarden is gehuisvest in vijf monumentale panden, waaronder het stadspaleis van regentes Maria Louise, prinses van Oranje Nassau. Er is een grote verzameling Chinees porselein te zien.

2 Museum Martena in de Martenastins is gewijd aan de geschiedenis van Franeker. Het pand is een stadskasteel uit 1506.

3 Een echte Friese lekkernij; Oranjekoek.

4 Op de bolwerken in Franeker zijn nog vier theehuisjes uit de achttiende eeuw. In de zomer kun je er thee drinken.

5 Post-Plaza in Leeuwarden. Vroeger een postkantoor, nu een hotel & grandcafé.

Geen rayonhoofden, geen ijsmeesters. Geen stempelhokjes, bevroren tenen of klúnplaatsen. Maar toch: it giet oan, de Elfstedentocht kan van start gaan. Geen schaatsen? Geen probleem! Het legendarische traject langs de steden van Friesland is sinds kort ook voor wandelaars ontsloten. Zij kunnen vertrekken wanneer ze willen en zijn niet afhankelijk van de grillen van Koning Winter. Vrijwel elk weer is immers wandelweer.

Even zwaaien

De Tocht der Tochten kan behalve op de schaats ook worden afgelegd op de fiets, step, mountainbike of skeelers, met de kano, oldtimer, tractor en talloze andere vervoersmiddelen. Sinds 1946 is er bovendien de 11-Stedenwandeltocht, een wandelsportevenement dat in het Hemelvaartweekend plaatsvindt. In vijf dagen lopen jaarlijks meer dan duizend deelnemers in hoog tempo van stad naar stad, een afstand van 207 kilometer.

Het Elfstedenwandelpad is van een andere orde, hier gaat het niet om de kortste weg. Belangrijker dan de steden zijn de wandelpaden die de steden verbinden. Die zijn verrassend mooi en talrijk in een provincie die van oudsher vooral watersporters bedient. Waterwegen en wandelpaden blijken elkaar prima aan te vullen. Opvarenden van sloepen op de Zwette, de vaart die Leeuwarden met Sneek

5

3

4

Hollands Mooiste

Boomsma Beerenburger Museum.

Na een lange wandeldag smaakt een glaasje Beerenburg nog lekkerder dan anders

In dit winkeltje, gevestigd in een zeventiende-eeuws pand, rinkelt de kassa nog echt en je aankoop gaat in een papieren puntzak over de toonbank. Nieuwesteeg 5, Leeuwarden

1

2

1 De Harlinger Aardewerk- en Tegelfabriek wordt gerund door de familie Oswald. Hun handbeschilderde tegels en aardewerk zijn al vier eeuwen wereldberoemd.

2 De voormalige vuurtoren van Harlingen is nu een bijzonder hotel voor maximaal twee gasten per nacht.

Het oude weeshuis van Bolsward is nu een hotel en restaurant.

Het Elfstedenpad kruist markante plekken uit de schaatshistorie, zoals het keerpunt bij Dokkum

verbindt, zwaaien enthousiast naar de wandelaars die bij Mantgum aan de tweede etappe van hun Elfstedentocht zijn begonnen. Tussen Sneek en IJlst ligt een prachtig schelpenpad langs de Geeuw, een breed uitwaaiende riviertje waarover al eeuwenlang schepen tussen beide steden varen. Net als de schippers en de schaatsers passeren de wandelaars houtzaagmolen De Rat, die als een wachter aan de poorten van IJlst staat.

Hofjes kijken

Omdat de mooiste wandelpaden zelden de kortste weg tussen twee punten volgen, is het Elfstedenpad langer dan de route die schaatsers of fietsers afleggen, namelijk 283 kilometer. Maar onderweg krijgen wandelaars wel het mooiste te zien dat Friesland te bieden heeft. Daarnaast voert in elk

van de Elf Steden de geelrode markering langs grachten, gebouwen, monumenten, molens en pleinen die stuk voor stuk een bezoek waard zijn. In IJlst is dat de Eegracht met de karakteristieke overtuinen, in Harlingen zijn het de pakhuizen en kapiteinswoningen rond de Noorderhaven, in Leeuwarden de hofjes en stegen die verscholen liggen achter de monumentale panden.

Tot en met 1963 was de finish van de Elfstedentocht op de Noorder Stadsgracht van Leeuwarden, bij de Prinsentuin. Wandelaars herstellen die traditie; hun laatste loodjes liggen in het charmante stadspark aan de voet van de Oldehove. Ook onderweg kruist het Elfstedenpad meer dan eens markante plekken uit de schaatshistorie. Het keerpunt in hartje Dokkum, de Sneeker Waterpoort, het Vrouwtje van Stavoren, het bruggetje bij Giekerk

Bierbrouwerij Us Heit brouwt jaarlijks 300.000 liter bier.

Marc Venema/Shutterstock

Het Vrouwtje van Stavoren.

Het Elfstedenpad kruist markante plekken uit de schaatshistorie, zoals het keerpunt bij Dokkum

De Tillefonne in Workum, een historisch kerkepad door de weilanden, is onderdeel van het Elfstedenpad.

met het tegeltableau; het zijn vertrouwde beelden. Wie echt alles wil weten over de schaatsers en hun ontberingen, kan in Hindeloopen het Eerste Friese Schaatsmuseum bezoeken. Daar zijn schaatsen, pakken en stempelkaarten te zien, én de afgevroren teen van een deelnemer aan de barre tocht van 1963. Wandelaars hoeven zulk letsel niet te vrezen en zij krijgen ook nog eens veel meer van Friesland te zien dan de schaatsers. Hun pad maakt een royale slag door de bossen en langs de kliffen van Gaasterland, doet ten zuidoosten van Dokkum het houtwalenlandschap van de Friese Wouden aan en voert

over eeuwenoude grasdijken. Genieten van mooie oude stadjes als Sloten, Bolsward of Franeker gaat bovendien veel beter in wandeltempo.

Kop eraf

De eerste edities van de Elfstedentocht werden tegen de klok in geschaatst, dat wil zeggen van Leeuwarden eerst naar Dokkum en dan naar het noordwesten. Als wandelaar kun je zelf kiezen of je links- of rechtsom wilt gaan, de route is in beide richtingen gemarkeerd. Een goede reden om met het noordelijke deel te beginnen, is de entree van

Workum. Dwars door het weideland en over witte bruggetjes leidt het oude kerkepad Tillefonne recht naar het stadshart. De Sint-Gertrudiskerk steekt hoog boven de daken uit, als een enorm schip dat in de haven afgemeerd ligt. Net als IJlst is Workum langs het water ontstaan. De lintbebouwing van het langgerekte centrum grenst aan de weilanden en weerspiegelt zo de verbinding tussen stad en platteland. Als je het pad met de klok mee wandelt, moet je bij het verlaten van Workum echt af en toe over je schouder kijken.

De in staal herrezen Uniastate Bears, het beroemde planetarium van Eise Eisinga in Franeker, het museumdorp Allingawier of de kleinste vissershaven van Europa bij Laaxum; het Elfstedenpad doet ook verrassende plekken in de provincie aan. Zo staat hoog op het Rode Klif aan de voormalige zeedijk bij Laaxum een heus vrijheidsmonument.

Hindeloopse klederdracht.

Het vrijheidsmonument op het Rode Klif bij Laaxum.

Waterwegen en wandel-paden blijken elkaar in Friesland prima aan te vullen

Het bos Gaasterland.

Een enorme zwerfkei die hier in de voorlaatste ijstijd door gletsjers heen werd gestuwd, kreeg een plek op een sokkel. Toen de Hollanders in 1345 Friesland probeerden te onderwerpen, werd hun leger hier achter de dijk in een moeras gelokt en in de pan gehakt. Tegenwoordig wacht bezoekers een gastvrijer onthaal. Maar volgens de tekst op de kei zijn de Friezen nog altijd 'leaver dea as slaef', liever dood dan slaaf. Ook het verhaal van de roemruchte vrijheidsstrijder Grutte Pier getuigt daarvan. In zijn woonplaats Kimswerd passeren Elfstedenwandelaars het standbeeld van de man die zijn tegenstanders ontmaskerde door ze een rijmpje te laten opzeggen: 'Bûter, brea en griene tsiis, wa't dat net sizze kin is gjin oprjochte Fries.' Wie dit niet in mooi Fries kon zeggen, hakte hij persoonlijk de kop af. Zijn meer dan twee meter lange zwaard hangt nu veilig in het Fries Museum. Het is een van de topstukken in de permanente expositie Ferhaal van Fryslân, verplichte kost voor iedereen die Friesland een beetje wil begrijpen.

Blauw met groen

Alle verrassingen onderweg ten spijt, Friesland blijft in de eerste plaats het land van lage horizon en hoge luchten waar de kleuren blauw en groen domineren. Een schitterend decor waartegen soms ineens de zeilen van skûtsjes of de donkere silhouetten van Friese paarden afsteken. Maar het zijn niet alleen de monumenten en bezienswaardig-

Langs de elf Friese steden

Het Elfstedenpad is uitgezet en gemarkeerd door de vrijwilligers van Wandelnet en de Koninklijke Nederlandse Wandelsportbond. Streekpad 19, zoals de route officieel te boek staat, begint en eindigt in Leeuwarden, doet alle elf Friese steden aan en is 283 kilometer lang. Met een proloog door Leeuwarden, een zijsprong naar Bartlehiem en ommetjes door de steden meegerekend, komt de teller op 305 kilometer. Behalve een routegids, is er ook een digitale routebeschrijving: www.wandelnet.nl/elfstedenpad-sp-19.

heden die Friesland karakter geven. Een pauze onderweg is niet compleet zonder een stuk suikerbrood of een van die andere typische lekkernijen die je hier bij elke bakker kunt kopen. En na een lange wandeldag smaakt een glaasje Beerenburg nog lekkerder dan anders. Hun onafhankelijkheid hebben de Friezen moeten inleveren, maar hun tradities leven voort. Vooral in de zomermaanden zijn op veel plekken buiten theatervoorstellingen te bezoeken, zoals het vermaarde Iepenloftspul in Jorwerd. Met een beetje geluk ben je getuige van een fierljepwedstrijd of een kaatspartij. En misschien, heel misschien komen op een mooie winterdag schaatsers voorbijglijden, op hún tocht langs de Friese Elfsteden.

